AZƏRBAYCANDA İİV VƏ LGBT HÜQUQLARINA DAİR QANUNVERİCİLİYİN TƏHLİLİ

2019
ECOM

Azərbaycanda İİV və LGBT hüquqlarina dair qanunvericiliyin təhlili / Kişi Sağlamlığı üzrə Avrasiya Koalisiyası (ECOM). — Tallin, 2019.

Bu icmalda təqdim olunan məlumatlar həm qeyri-hökumət təşkilatları, həm də ictimai fəallar və hökumət üçün, təbliğat proseslərini planlaşdırarkən, İİVYİ, gey kişilər, digər MSM (kişi ilə cinsi əlaqəyə girən kişi) və trans* insanlarının hüquqlarını təbliğ edərkən və onların xidmətlərə girişinə əngəl olan maneələri aradan qaldırarkən faydalı ola bilər.

Təhlil Leyla Süleymanova və Yuri Yourski tərəfindən icra olunub, hazırlanıb.

Təhlilin hazırlanmasında dəyərli töhfələrinə görə Saqib Kulbayevə xüsusi təşəkkürümüzü bildiririk.

Eurasian Coalition on Male Health
ECOM

M·PACT
GLOBAL ACTION
FOR GAY MEN'S HEALTH & RIGHTS

ROBERT CARR FUND
For civil society networks

Bu nəşr Davamlı Sağlamlıq Təbliğatı regional konsorsiumunun regional işi çərçivəsində Gey Kişilərin Sağlamlıq və Hüquqları üçün Mpact Qlobal Fəaliyyətinin dəstəyi və vətəndaş cəmiyyəti şəbəkələri üçün Robert Carr Fondunun maliyyə yardımı ilə hazırlanaraq, çap edilmişdir.

Burada təsvir edilən fikirlər bu qurumun fikirləri olub, MPact və vətəndaş cəmiyyəti şəbəkələri üçün Robert Carr Fondununn fikirləri və ya mövqeyini əks etdirmir.

The views described herein are the views of this institution, and do not represent the views or opinions of the views or opinions of MPact and Robert Carr Fund for civil society networks.

Pulsuz paylama

Materiallardan istifadə edərkən Kişi Sağlamlığı üzrə Avrasiya Koalisiyası (ECOM), MPact və vətəndaş cəmiyyəti şəbəkələri üçün Robert Carr Fonduna keçid edin

Bu araşdırmanın məqsədi müxtəlif sahələrdə hüquqlarını tətbiq edən İİV ilə yaşayan insanlar, gey kişilər, kişilərlə cinsi əlaqədə olan digər kişilər və transların* qarşılaşdığı hüquqi maneələri müəyyən etməkdir. Bu araşdırmanı həayata keçirmək üçün ECOM yerli tərəfdaşların köməyi ilə doldurulmuş anket sorğusu və metodologiya hazırlamışdır.

Hüquq təcrübələri təhlil edilərkən həm məhkəmə təcrübələri, həm də insan haqları pozuntuları və bu hüquqların qorunması hallarını sənədləşdirən təşkilatlar, insan hüquqları aktivistləri kütləvi informasiya vasitələrindəki xəbərlərdən alınan məlumatlar və qeyri-hökumət təşkilatlarının beynəlxalq təşkilatlara hesabatları nəzərə alınmışdır.

Həm qanunvericilik, həm də qanun tətbiqetmə təcrübələri beynəlxalq və Avropa standartlarına uyğunluğu baxımından təhlil edilmişdir. Bundan əlavə, Azərbaycanın aldığı tövsiyələri və bu tövsiyələrin hökumət tərəfindən yerinə yetirilməsinə beynəlxalq monitorinq mexanizmləri çərçivəsində nəzər salınmışdır.

Hal hazırda qüvvədə olan qanunvericilik barədə məlumat təqdim etmək üçün bu icmalda, təəssüf ki, həmişə düzgün olmayan və siyasi cəhətdən düzgün beynəlxalq terminoloji standartlara uyğun gəlməyən tənzimləyici sənədlərdən çıxarışlardan istifadə etdik. Bu vəziyyətdə, mövcud tənzimləmə çərçivəsinin və təhlil olunan məsələlərdə istifadə olunan dilin obyektiv nümayişini təmin etmək üçün orijinal ifadə təqdim olunur. Tənzimləmə sənədlərindən bütün hissələr dırnaq işarələrində verilir.

Bu icmalda təqdim olunan məlumatlar həm qeyri-hökumət təşkilatları, həm də ictimai fəallar və hökumət üçün, təbliğat proseslərini planlaşdırarkən, LİV, gey kişilər, digər MSM və trans insanlarının hüquqlarını təbliğ edərkən və onların xidmətlərə çıxışına əngəl olan maneələri aradan qaldırarkən faydalı ola bilər

ABREVIATURALAR

QİÇS	Qazanılmış İmmun Çatışmazlığı Sindromu
ECOM (KSAK)	Kişi Sağlamlığı üzrə Avrasiya Koalisiyası
İİV	İnsan immunçatışmazlığı virusu
LGBT	Lezbiyan, Gey, Biseksual və Transseksual (Transgender) fərdlər
MSM	kişi ilə cinsi əlaqəyə girən kişi
İİV-lə yaşayan şəxslər	İİV-ə yoluxmuş və həm xəstəliyin əlamətlərinin olmayan mərhələsində, həm də immun sisteminin dərin zədələnməsi mərhələsində olan şəxslər
SOGİ (SOGK)	Seksual Orientasiya və Gender Kimliyi
Trans*	doğuşdan təyin olunmuş genderdən fərqli olaraq gender kimliyi və ya gender ifadəsi olan insanlar
BMT	Beynəlxalq Millətlər Təşkilatı

XÜLASƏ

ÜST Konstitusiyasının preambulasında qeyd olunur ki, ***«əldə edilə bilən ən yüksək sağlamlıq standartından istifadə, irq, din, siyasi inanc, iqtisadi və ya sosial vəziyyətindən aslı olmayaq hər insanın əsas hüquqlarından biridir»*** bu ən əsas insan haqları prinsiplərindən biri- qeyri-ayrıseçkilik prinsipidir. Bunu nəzərə alaraq qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanda homoseksualların hüquqlarına qarşı ayrıseçkilik edən heç bir qanun yoxdur. Eyni zamanda Azərbaycan Respublikası konstitusiyasının 25-ci maddəsi[1] ***«dövlətindən, irqindən, etnik mənsubiyyətindən, dinindən, dilindən, cinsindən, mənşəyindən, əmlak vəziyyətindən, qulluq mövqeyindən, əqidəsindən, siyasi partiyalara, həmkarlar ittifaqlarına və digər ictimai birliklərə mənsubiyyətindən»*** aslı olmayaraq hər kəsin bərabər hüquq və azadlıqlarını təmin edir. Müvafiq müddəalar mülki, cinayət, əmək və ailə hüquqları da daxil olmaqla qanunvericiliyin müxtəlif sahələrində genişləndirilmiş şəkildə öz əksini tapmışdır. Azərbaycan qanunvericiliyi insanları seksual orientasiyaya və gender kimliyinə əsaslanan ayrıseçkilikdən birbaşa olaraq qorumasa da, bərabərlik təminatı nəzəri olaraq hər kəsə verilmişdir.

Azərbaycan cəmiyyətində insanın seksual həyatı haqqında danışmaq və açıqlamalar etmək qəbuledilməzdir. Bu mövzuda nə televiziyada və ya bir təhsil proqramlarıı, nə də məktəblilər üçün təhsil materialları var. Mətbuatda belə bir məsələnin ictimai müzakirəsi mövcud deyil. Dövlət məktəbləri üçün pedaqoji proqramlara «seksual/cinsəl təlim» daxil edilməmişdir. Homoseksuallıq məsələsi müzakirə olunmur və mətbuatda bu məsələyə istənilən istinad Azərbaycanda cəmiyyətin qəbul etdiyi normalara zidd olan bu tərzdə həyatın anormallığı haqqında stereotiplər doğuraraq neqativ təəssürat yaradır. Nəticədə, seksual orientasiya, eyni cinsdən olan şəxslərin evliliyi və ya eyni cinsli üzvləri olan ailələr tərəfindən övladlığa götürülmə üzərindən ayrıseçkilik məsələləri cəmiyyət nəzərə alınmır və ya müzakirə olunmur.

Şəxsin homoseksuallığını etiraf etməsi cəmiyyət tərəfindən əxlaqsızlıq hesab olunur. Nəticədə cəmiyyətdə gey nikahına, LGBT icmalarının toplaşmasına və qürur yürüşlərinə qarşı mənfi münasibət var. Qanunlar müxtəlif məsələlər üzrə ictimai fikri əks etdirməsi, bir tərəfdən də milli qanunvericilikdə seksual orientasiya və ya gender kimliyə əsaslanan diskriminasiyaya heç bir istinad olmamasının səbəbini izah edir. BLGA-nın məlumatına görə, Azərbaycan Avropanın 49 ölkəsi arasında 2016-2018 reytinqində sonuncu yeri tutaraq Avropanın ən homofob ölkəsidir[2].

1918-ci ildə Rusiya əsarətindən azadlıq elan olunduqdan sonra Azərbaycan Demokratik Respublikasında homoseksuallığa qarşı heç bir qanun mövcud olmayıb. 1920-ci ildə Azərbaycan Sovet İttifaqının bir hissəsi olanda kişilər arasında cinsi əlaqəni cəzalandıran, nadirən tətbiq olunan sovet qanunları qüvvəyə mindi.

[1] Constitution of the Republic of Azerbaijan https://www.caa.gov.az/index.php?option=com_k2&view=item&id=93:constitution-of-the-republic-of-azerbaijan&Itemid=173&lang=ru
[2] ILGA Europe https://www.ilga-europe.org/
https://www.gaystarnews.com/article/lgbti-friendly-country-europe-malta/#gs.lumxdc

1923-cü ildə[3], Azərbaycan SSR-də kişilər arasındakı cinsi əlaqə, könüllü cinsi əlaqəyə görə beş ilədək həbs cəzası və ya cinsi əlaqə fiziki zorakılıq və ya təhdid istifadə olunaraq törədildiyi təqdirdə səkkiz ilədək həbs cəzası ilə cəzalandırılan cinayət əməli idi[4].

Azərbaycan 1991-ci ildə azadlığını yenidən əldə etdikdən sonra 2000-ci ildə sodomiya haqqında qanunu ləğv etdi. 121-ci maddənin ləğvi Avropa Şurasına daxil olmaq üçün Azərbaycanın qarşısına qoyulan məcburi bir tələb idi[5] və 2000-ci ildə sodomiya Azərbaycan Cinayət Məcəlləsindən çıxarıldıqdan sonra Azərbaycan 25 yanvar 2001-ci ildə Avropa Şurasının 43-cü üzv dövlətinə çevrildi[6].

Hal-hazırda həm heteroseksual, həm də homoseksual seks üçün cinsi əlaqə üçün razılıq yaşı 16 yaşdır[7].

Azərbaycan Respublikasında İİV epidemiyası konsentrasiya mərhələsindədir. İİV əsasən bunlar arasında populyardır: PWID, SW və MSM. BMTQİÇS-in 2018-ci il üçün HİV və AİDS qiymətləndirmələrinə görə[8]:

KIŞILƏRLƏ CINSI ƏLAQƏDƏ OLAN KIŞILƏR	
Əhali sayının qiymətləndirilməsi (#)	23 900
İİV-in yayılması (%)	1.1
İİV statusu barədə məlumat (%)	43.6
Prezervativ istifadəsi (%)	68.8
Qarşıalma proqramları ilə paylanan prezervativlər (#)	1522
Aktiv sifilis (%)	7.3
Hepatit B və İİV-lə birlikdə infeksiya (%)	7.2
Hepatit C və İİV-lə birlikdə infeksiya (%)	4

[3] Healey, Dan. «Masculine purity and 'Gentlemen's Mischief': Sexual Exchange and Prostitution between Russian Men, 1861–1941». Slavic Review. Vol. 60, No. 2 (Summer, 2001), p. 258.
[4] Law of the RSFSR of 27.10.1960. Article 121 «Sodomy».
[5] «Council of Europe». Retrieved 7 May 2013.
[6] «Azerbaijan». Retrieved 7 May 2013.
[7] «LGBT Rights in Azerbaijan | Equaldex». www.equaldex.com. Retrieved 15 May 2017.
[8] https://www.unaids.org/ru/regionscountries/countries/azerbaijan

1 İİV-LƏ YAŞAYAN İNSANLAR ÜÇÜN SƏYAHƏT VƏ İMMİQRASİYA QADAĞALARI

Azərbaycan Respublikasının Miqrasiya Məcəlləsinə əsasən[9], Azərbaycanda İİV (İnsanın immunçatışmazlığı virusu) ilə yaşayan şəxslərin ölkədən getməsi və ölkəyə gəlməsi ilə bağlı məhdudiyyətlər yoxdur. Xarici vətəndaşlardan və vətəndaşlığı olmayan şəxslərdən viza almaq üçün tibbi arayış tələb olunmur.

Bundan əlavə, Məcəlləyə əsasən, daimi və ya müvəqqəti yaşamaq icazəsi (və ya müddətinin uzadılması) üçün sənəd, habelə iş icazəsi üçün müraciət edilərkən xarici vətəndaşlar və vətəndaşlığı olmayan şəxslər hepatit B və C, eləcə də İİV-i əhatə edən «müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təsdiq edilən təhlükəli yoluxucu xəstəliklərin siyahısında nəzərdə tutulmuş xəstəlik virusu daşıyıcısı olmaması haqqında arayış» təqdim etməlidirlər[10].

Eyni zamanda, məcəlləyə görə xarici vətəndaşlara və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə onlar «hepatit B və ya C və ya QİÇS daşıyıcısı olduqda, daimi və ya müvəqqəti yaşamaq icazəsi verilmir. Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı ilə nikahda olan şəxslərə bu qaydanın tətbiqi istisna edilir. Beləliklə, İİV-lə yaşayan xarici vətəndaş yaşamaq icazəsi əldə edə bilər. Nəticə olaraq, İİV-lə yaşayan digər xarici vətəndaşlar, həmçinin eynicinsli nikah Azərbaycanda qəbul edilədiyindən, homoseksual evlilikdə olanlar Azərbaycan Respublikasında yaşamaq icazəsi əldə edə bilməyəcəklər»[11].

İnsanın İmmunçatışmazlığı Virusunun Törətdiyi Xəstəliklə Mübarizə Haqqında Azərbaycan Respublikasının qanununa görə[12], İİV-lə yaşayan Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına, Azərbaycan Respublikasında daimi yaşayan vətəndaşlığı olmayan şəxslərə və Azərbaycan Respublikası tərəfindən qaçqın statusu verilmiş şəxslərə tibbi yardım (o cümlədən ixtisaslaşdırılmış tibbi yardım) dövlət tibb müəssisələrində dövlət büdcəsi vəsaiti hesabına göstərilir. İİV-lə yaşayan şəxslərə dövlət büdcəsinin vəsaiti hesabına göstərilən tibbi yardımın həcmi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

İİV-lə yaşayan və yaşamaq icazəsi almış (həyat yoldaşının Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı olmasına əsaslanaraq) şəxs vətəndaşlığı olmayan şəxs olmasa da, ARV terapiyasından istifadə edə bilər.

[9] Migration Code https://www.migration.gov.az/content/pdf/5bfcdc9872aa8_mecelle.pdf
[10] Republic of Azerbaijan. Cabinet of Ministers. Decision № 105, Baku, 30 June 2011 On approval of the «List of dangerous infectious diseases». URL: http://www.cabmin.gov.az/page/doc/495
[11] Migration Code https://www.migration.gov.az/content/pdf/5bfcdc9872aa8_mecelle.pdf
[12] Law of the Republic of Azerbaijan «On combating diseases caused by the human immunodeficiency virus». https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_175318.pdf

2 İİV-IN ÖTÜRÜLMƏSININ KRIMINALLAŞDIRILMASI

«İnsanın İmmunçatışmazlığı Virusunun Törətdiyi Xəstəliklə Mübarizə Haqqında» AR qanununa əsasən[12], İİV-lə yaşayan şəxslər İİV infeksiyasının başqa şəxslərə yoluxmasına yol verməmək üçün məsuliyyətli və təhlükəsiz davranış tətbiq etməli və nikaha daxil olarkən bu barədə digər tərəfi məlumatlandırmalıdırlar.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən, İİV-ə yoluxduğunu bilən şəxs başqa şəxsi (şəxsləri) bilərəkdən hər hansı bir formada İİV-ə yoluxma təhlükəsi qarşısında qoymağa və ya İİV-ə yoluxdurmağa görə Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən cinayət məsuliyyəti daşıyır. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 139-cu maddəsinə əsasən[13] özündə zöhrəvi xəstəlik olduğunu bilən şəxs bu xəstəliyi başqa şəxsə yoluxdurması halında iki min beş yüz manatdan beş min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır. Eyni əməllərin iki və ya daha çox şəxsə qarşı və ya yetkinlik yaşına çatmayan şəxsə qarşı törədildikdə dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi zöhrəvi xəstəlik və İİV-ə yoluxma təhlükəsini və qeyri-ixtiyari yoluxdurmanı ayrı-ayrı iki cinayət əməlinin müddəalarında əks etdirdiyi üçün beynəlxalq tövsiyələrə ziddir[14]. Nəticə olaraq, qanunvericilik İİV-lə yaşayan və həmçinin İİV-ə həssas olan şəxsləri damğalayır.

3 MSM TƏRƏFINDƏN QAN BAĞIŞLAMASINDA QADAĞALAR

Qanuna əsasən, milliyyətindən, cinsindən, irqindən, dini əqidəsindən asılı olmayaraq Azərbaycan Respublikasının tibbi müayinədən keçmiş, qan və onun komponentlərinin donorluğuna heç bir əks göstərişləri olmayan, 18 — 60 yaşlı hər bir sağlam, fəaliyyət qabiliyyəti olan vətəndaşı qan və onun komponentlərinin donoru ola bilər.

Donorların tibbi müayinədən keçməsi Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə əsasən aparılır. Qaydalara əsasən, MSM donorun tibbi müayinəsi heteroseksual donorun tibbi müayinəsindən fərqlənmir. Azərbaycanda MSM tərəfindən qan verilməsi üçün heç bir qadağa yoxdur.

[12] Law of the Republic of Azerbaijan «On combating diseases caused by the human immunodeficiency virus». https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_175318.pdf

[13] AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT MƏCƏLLƏSİ Maddə 140. İnsan immunçatışmazlığı virusu ilə yoluxdurma, http://www.e-qanun.az/code/11

[14] UNAIDS and the Office of the High Commissioner for Human Rights, International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights, Principle 4, paragraph 21 (a); UNAIDS, Policy Brief: Criminalization of HIV Transmission (2008).

Əlavə olaraq, öz qanını və onun komponentlərini vermək arzusunda olan əcnəbilər və vətəndaşlığı olmayan şəxslər Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən olunmuş qaydada səhiyyə müəssisələrində müayinədən keçərək donor ola bilərlər. Onlar Azərbaycan Respublikası donorları üçün nəzərdə tutulmuş eyni hüquqlardan istifadə edirlər və vəzifələri yerinə yetirirlər.

Nazirlər Kabinetinin qərarı ilə qan verməyi məhdudlaşdıran xəstəliklərin siyahısı müəyyənləşdirilir. İİV qanla yoluxan, mövcudluğu və ya müalicə üsulundan asılı olmayaraq potensial donorların qan bağışlamasını istisna edən xəstəlikdir[15].

Qan bağışlanması ilə bağlı qanunvericiliyin pozulmasına görə inzibati məsuliyyət tətbiq edilir.

4 MSM VƏ YA LGBT ICMASI ILƏ IŞLƏYƏN QHT-LƏRIN SOSIAL VƏ SƏHIYYƏ XIDMƏTLƏRININ GÖSTƏRILMƏSI ÜÇÜN DÖVLƏT TƏRƏFINDƏN MALIYYƏLƏŞDIRILMƏDƏN ISTIFADƏ IMKANI

Azərbaycanda dövlət və bələdiyyə fondlarının QHT-lərə ayrılması üçün əsas verən qanunvericilik aktları mövcuddur. «Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında» Azərbaycan Respublikasının qanunu[16] ictimai birliklərin və fondların, habelə xarici dövlətlərin qeyri-hökumət təşkilatlarının filial və nümayəndəliklərinin yaradılması və fəaliyyət göstərilməsi ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir.

Qanuna görə, qrantlar Azərbaycan Respublikasında yaşayan hüquqi və fiziki şəxslərə (həm vətəndaşlar, həm də xaricilər) verilə bilər. Qrantlar dövlət büdcəsindən verilir. Bütün qrant müqavilələrinin məcburi qeydiyyatdan keçirilməli olması praktiki olaraq vətəndaş cəmiyyəti tərəfindən layihələrin həyata keçirilməsi üçün əlavə çətinliklər yaradır[17].

İnsanın İmmunçatışmazlığı Virusunun Törətdiyi Xəstəliklə Mübarizə Haqqında qanunla yanaşı, Səhiyyə Nazirliyinin 14 aprel 2016-cı il tarixli 26 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş «2016-2020-ci illər üçün İİV/QİÇS-lə mübarizə üzrə Tədbirlər Proqramı»[18], fəaliyyəti İİV infeksiyası ilə mübarizəyə yönəlmiş QHT-lərin maliyyələşdirilməsi üçün normativ baza yaradır.

Beləliklə, malların satın alınması üçün QHT-lərin xərcləri qismən dövlət tərəfindən maliyyələşdirilir. Bununla birlikdə, maliyyələşdirmənin nisbəti olduqca azdır.

[15] http://www.e-qanun.az/framework/11502
[16] Qeyri-hökumət təşkilatları (ictimai birliklər və fondlar) haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU. http://www.e-qanun.az/framework/511
[17] https://haqqin.az/news/8978
[18] Source: Official website of the Ministry of Health. http://www.sehiyye.gov.az/files/pdf/2016/emr_2016_28.pdf

2018-ci ildə fəaliyyətləri HİV-in qarşısının alınmasına yönəlmiş QHT-lər arasında qrant müsabiqəsi keçirildi. Müsabiqə nəticəsində Azərbaycanda MSM üçün xidmətlər göstərən qeyri-hökumət təşkilatı PO «Gender və Tərəqqi» da daxil olmaqla 12 təşkilat seçildi. Bu müqavilələr 2,5 il müddətinə bağlanır.

Həyata keçirilmiş işlər sayəsində 2017-ci ildə dövlət həssas qruplarla işləyən üç HİV-xidmət təşkilatına dəstək üçün ilk dəfə büdcə ayırdı: «QİÇS-lə Mübarizə», «Gender və Tərəqqi», və «Təmiz Dünya». Maliyyələşdirmə Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən girov qoyulmuş mallar şəklində dövlət fondlarından əldə edilir.

5 SEKSUAL ORIENTASIYA VƏ GENDER KIMLIYINƏ DAIR QANUNVERICILIK VƏ SIYASƏT. EYNICINSLI SEKSUAL MÜNASIBƏTLƏR

Azərbaycan uşaqbazlığa dair qanunu 2000-ci ildə ləğv etmişdir; lakin, hazırki qanunvericilik seksual orientasiya və gender kimliyi əsasında ayrıseçkiliyi aşkar şəkildə qadağa etmir. Eynicinsli evliliklər və birlikdəliyin digər formaları (vətəndaş nikahları) qeydiyyatdan keçirilə bilməz və qanun tərəfindən tanınmır.

Həmçinin, Cinayət Məcəlləsinin «seksual xarakterli zorakılıq hərəkətləri» ilə bağlı 150-ci maddəsi aşağıdakıları nəzərdə tutur.

150.1. Zərərçəkmiş şəxsə və ya başqa şəxslərə zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətbiq etmə hədəsi ilə və ya zərərçəkmiş şəxsin köməksiz vəziyyətindən istifadə etməklə uşaqbazlıq və ya seksual xarakterli digər zorakılıq hərəkətləri etmə — üç ildən beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

150.3. Eyni əməllər: 150.3.2. ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin insan immunçatışmazlığı virusu ilə yoluxmasına və ya digər ağır nəticələrə səbəb olduqda səkkiz ildən on beş ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır[19].

[19] AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ CİNAYƏT MƏCƏLLƏSİ. Maddə 140. İnsan immunçatışmazlığı virusu ilə yoluxdurma, http://www.e-qanun.az/code/11
Translated version: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30420353#pos=5;-137

6 «GEY PROPAQANDA» SININ QADAĞAN EDILMƏSI

Azərbaycan qanunvericiliyində «gey propaqandası» ilə bağlı müddəaya rast gəlinmir. Cəmiyyətdə isə ümumilikdə seksuallıq mövzusu və xüsusən də, homoseksuallıq ictimai və açıq şəkildə müzakirə edilmir. Homoseksuallıq cəmiyyətdə tabu olduğundan, bu mövzu mediada da ictimai müzakirələrə qonaq olmur və nadir hallarda, mənfi çalarla müzakirə edilir. Vətəndaşların böyük əksəriyyəti LGBT icmasının nümayəndələrini normadan kənara çıxan şəxslər hesab edirlər.

Bəzi ictimai fiqurların «gey propaqandası» nın qanunvericilik vasitəsilə qadağan edilməsini nəzərdə tutan təşəbbüslə çıxış etmələrinə baxmayaraq[20], bu cür qanunvericilik layihəsi hələ nəzərdən keçirilmək üçün təqdim edilməmişdir.

7 GENDER KIMLIYI VƏ ÖZÜNÜIFADƏSI ILƏ BAĞLI QANUNLAR

(pasportda cinsin qanuni dəyişidirilməsi, gender təsdiq prosedurları və s.)

Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi trans* fərdlərin ayrıseçkilikdən qorunmasını birbaşa təmin etməsə də, Cinayət Məcəlləsi cins əsaslı ayrıseçkilik əməlləri də daxil olmaqla, vətəndaşların bərabərliyi prinsipinin pozulması üçün məsuliyyət nəzərdə tutur.

Trans* fərdlər məhkəmə qərarı vasitəsilə qanuni cinslərini dəyişə bilərlər. Vətəndaş pasportunda cinsiyyəti ilə bağlı məlumatı dəyişdirmək üçün ilk öncə vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının qeydiyyatı şöbəsinə doğum şəhadətnaməsindəki "cins" qrafasındakı məlumatı dəyişməklə bağlı sorğu göndərməlidir. Doğum şəhadətnaməsində cinsiyyətlə bağlı məlumatın dəyişdirilməsinə rəsmi rədd cavabı verildiyi halda vətəndaş məhkəməyə müvafiq tibbi hesabatlar (psixoloji terapiya, hormonal terapiya və ya tanınmanın məcburi şərti olan gender korreksiyası əməliyyatı da daxil olmaqla, şəxsin keçid dövründə həyata keçirdiyi tədbirlərdən asılı olaraq tibbi şəhadətnamələr) əsasında mövzu ilə bağlı hüquqi qərar verməsi üçün müraciət etməlidir.

Məhkəmə işi nəzərdən keçirir (məhkəmə pasiyentin cinsinin korreksiyası ilə bağlı əməliyyatın aparılması ilə bağlı məlumatı təsdiq etmək üçün tibbi ekspert təyin edə bilər), işə hüquqi qiymətləndirmə verir və işlə bağlı uyğun qərarı qəbul edir. Vətəndaşın, beləcə, məhkəmə qərarı əsasında doğum şəhadətnaməsi və şəxsiyyət vəsiqəsini dəyişmək üçün müraciət etmək hüquqi var

[20] http://www.1news.az/news/el-mira-ahundova-zakon-o-zaprete-propagandy-gomoseksualizma-yavlyaetsya-logichnym

8 LGBT ICMASININ IFADƏ VƏ TOPLAŞMA AZADLIQLARI

İfadə və toplaşma azadlıqlarını təmin edən qanunlar LGBT icmasının nümayəndələri də daxil olmaqla, bütün Azərbaycan vətəndaşlarına eyni dərəcədə tətbiq edilir.

İfadə və toplaşma azadlıqlarını qoruyan qanunların olmasına və nəzəriyyədə hamı üçün bərabərliyin təmin edilməsinə baxmayaraq, reallıqda LGBT icmasının nümayəndələri bu hüquqları digər fərdlərlə bərabər əsaslarda istifadə edə bilmir

10 sentyabr 2018-ci ildə LGBT icmasının nümayəndələri Bakının mərkəzində ictimai tədbir təşkil etmişdir[21]. Şahidlərə görə, tədbir digər fərdlərdən aqressiya ilə nəticələnməmiş və ümumilikdə, kifayət qədər diqqət cəlb etməmişdir. Seksuallıq, xüsusilə də eynicinsli münasibətlər, cəmiyyətdə tabu mövzusudur. Bu baxımdan, nə cəmiyyət, nə də hüquq-mühafizə orqanları LGBT icmasının yığıncaqları, görüşləri və ya Parad və ya Qürur yürüşlərinin açıq şəkildə keçirilməsinə hazırlıqlı deyillər.

2017-ci ildə Bakının mərkəzində geylərin və lezbiyanların kütləvi saxlanılması baş tutmuşdu[22]. Daxili İşlər Nazirliyinin Mətbuat Xidmətinin sədri, polkovnik Ehsan Zahidovun aşağıdakı bəyanatı LGBT icmasının nümayəndələrinin kütləvi saxlanılmasına gətirib çıxarmışdı: «Polisin gizlində, özəl olaraq bununla məşğul olanlarla, şəxsi həyatı heç kimin etirazına səbəb olmayanlarla heç bir problemi yoxdur. Polis nümayişkaranə davranışı olanlarla, ətrafda qıcığa səbəb olanlarla və şikayət səbəbi olanlarla mübarizə aparır».

Avropa Şurasının İnsan Hüquqları üzrə Komissarı Nil Muijnieks Azərbaycanın Daxili İşlər Nazirliyinə məktub göndərərək, «bu yaxınlarda Bakıda saxlanılan və həbs edilən LGBT fərdlərin insan hüquqlarının ciddi şəkildə pozulmaları ilə bağlı iddialara dair ətraflı araşdırma aparılması» na çağırış etmişdir.

Lakin cavab məktubunda Nazir Ramil Usubov bildirmişdir ki, LGBT icmasının nümayəndələrinin hüquqlarının pozulması ilə bağlı iddialar əsassızdır və onların həbsinin məqsədi ictimai asayişi qorumaq idi.

«Ümumilikdə, Azərbaycanda bütün qrupdan olan insanların hüquqları heç bir məhdudiyyət olmadan qorunur və LGBT fərdlərinin respublikadakı vəziyyəti bir çox Avropa ölkələrindəki vəziyyətdən fərqlənmir», — deyə o, məktubda bildirir[23].

Seksual orientasiyanın cinayətlərin statistik sorğusunda əsaslardan biri kimi qeyd edilməsinə baxmayaraq, Azərbaycanda seksual orientasiya ilə əlaqəli cinayətlərə dair statistika mövcud deyil[24].

[21] https://1news.az/news/v-centre-baku-razvernuli-flag-lgbt-foto
[22] https://www.bbc.com/russian/features-41392231
[23] https://hromadske.ua/ru/posts/azerbaidzhan-hod-spustia-posle-lhbt-pohromov-chto-yzmenylos-v-samoi-homofobnoi-strane-evropy
[24] State Statistical Committee of the Republic of Azerbaijan, page 56, page 114. https://www.stat.gov.az/menu/5/source/Cinayetkarliq_st.pdf

9 SEKSUAL ORIENTASIYA, GENDER KIMLIYI VƏ GENDER IFADƏSINƏ MÜNASIBƏTDƏ ANTI-DISKRIMINASIYA QANUNLARI

2006-cı ilin oktyabrında Azərbaycan gender bərabərliyi ilə bağlı qanun qəbul etmişdir. Qanunun məqsədi gender əsaslı diskriminasiyanın bütün növlərini məhv etməklə və kişilər və qadınlar üçün siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və ictimai həyatın digər sferalarında bərabər imkanlar yaratmaqla gender bərabərliyini təmin etmək idi. Lakin, seksual orientasiya işdən xaric edilmə üçün əsas ola bilər və Əmək məcəlləsində COGK(Cinsi Orientasiya və Gender Kimliyi) əsaslı diskriminasiyaya qarşı hərhansı bir müdafiə mexanizmi yoxdur.

Məsələn, Azərbaycanda dövlət məmurları arasında LGBT icmasının açıq üzvlərini tapmaq qeyri-mümkündür.

Gender bərabərliyi ilə bağlı qanun transgender məsələlərin haqqında heç nə yazmır. Digər bərabər şərtlər altında trans* fərdlərin iş tapmaq şansı ən aşağıdır. Trans* fərdlər cins dəyişdirmə ilə bağlı problemlər və öz rəsmi sənədlərini dəyişdirməklə bağlı çətinliklər yaşayırlar. Bu leqal olsa da, kompleks bürokratiya ümümi neqativ münasibət ilə birlikdə onların həyatını çətinləşdirir.

10 NIFRƏT CINAYƏTLƏRI

Lakin, bərabərlik, söz və düşüncə azadlığı hüququnu qarantiya edən Konstitusiya ilə birlikdə Azərbaycanın milli, irqi və dini dözümsüzlük motivasiyalı cinayətlərlə bağlı cinayət məsuliyyəti tətbiq edən bir sıra qanunları vardır. Lakin araşdırmalar göstərir ki kobud pozuntular hələ də baş verir.

Qlobal Fondun İİV monitorinqi proqraml çərçivəsində epidemiologiya üzə məsləhətçi Lisa Johnsonun texniki köməyi ilə 2018-ci ildə Azərbaycanın üç: Bakı, Gəncə. Sumqayıt şəhərlərində keçirilən inteqrasiyalaşdırılmış bio-davranış müşahidələrinin nəticələrinə əsasən (ümumilikdə 700 MSM sorğu edilmişdir) MSM-lərin çoxluğu onların heç vaxt kişilərə olan marağına görə fiziki şiddətə məruz qalmadığını bildirmişdir(Şəkil1.).

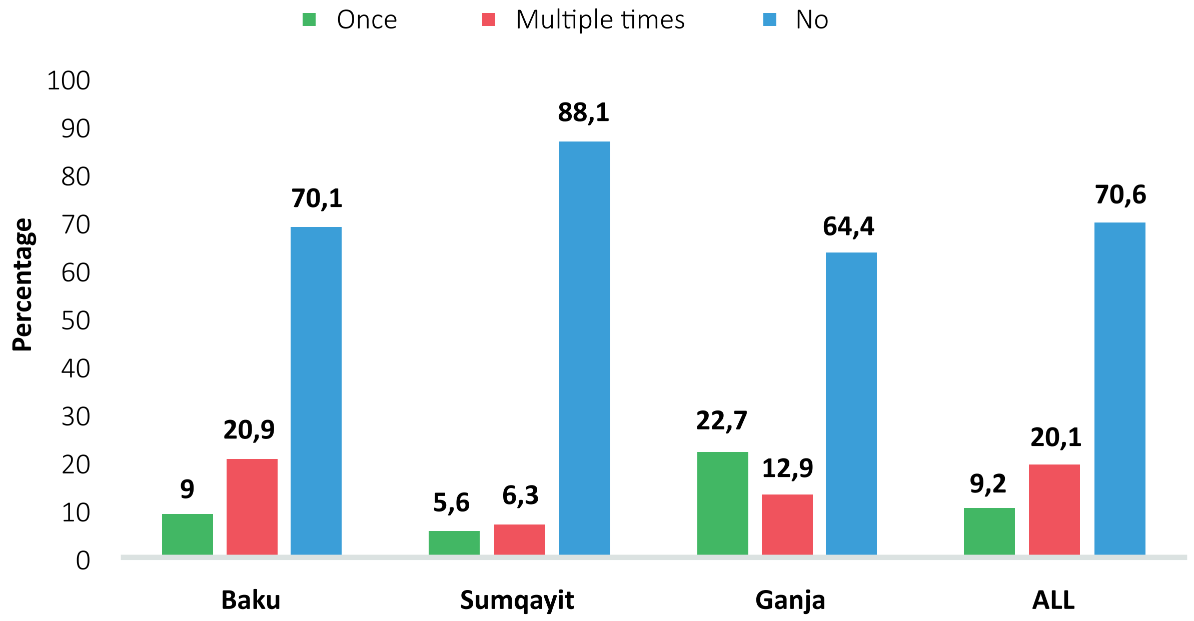

1.Şəkil. Kişilərlə cinsi münasibətə görə fiziki şiddət, 2018

Bütün şəhərlərdəki MSM-lərin 22%-i polis tərəfindən davamlı şiddətə və istismara məruz qaldığını bildirmiş, MSM-lərin sadəcə az bir qismi isə onların kişilərə olan marağı sezildiyi üçün onlara tibbi xidmət göstərilmədiyini bildirmişdir..

AZƏRBAYCAN TƏRƏFINDƏN RATIFIKASIYA OLUNMUŞ/ IMZALANMIŞ, AZƏRBAYCANIN QOŞULMAQDA OLDUĞU BEYNƏLXALQ VƏ REGIONAL MÜQAVILƏLƏR
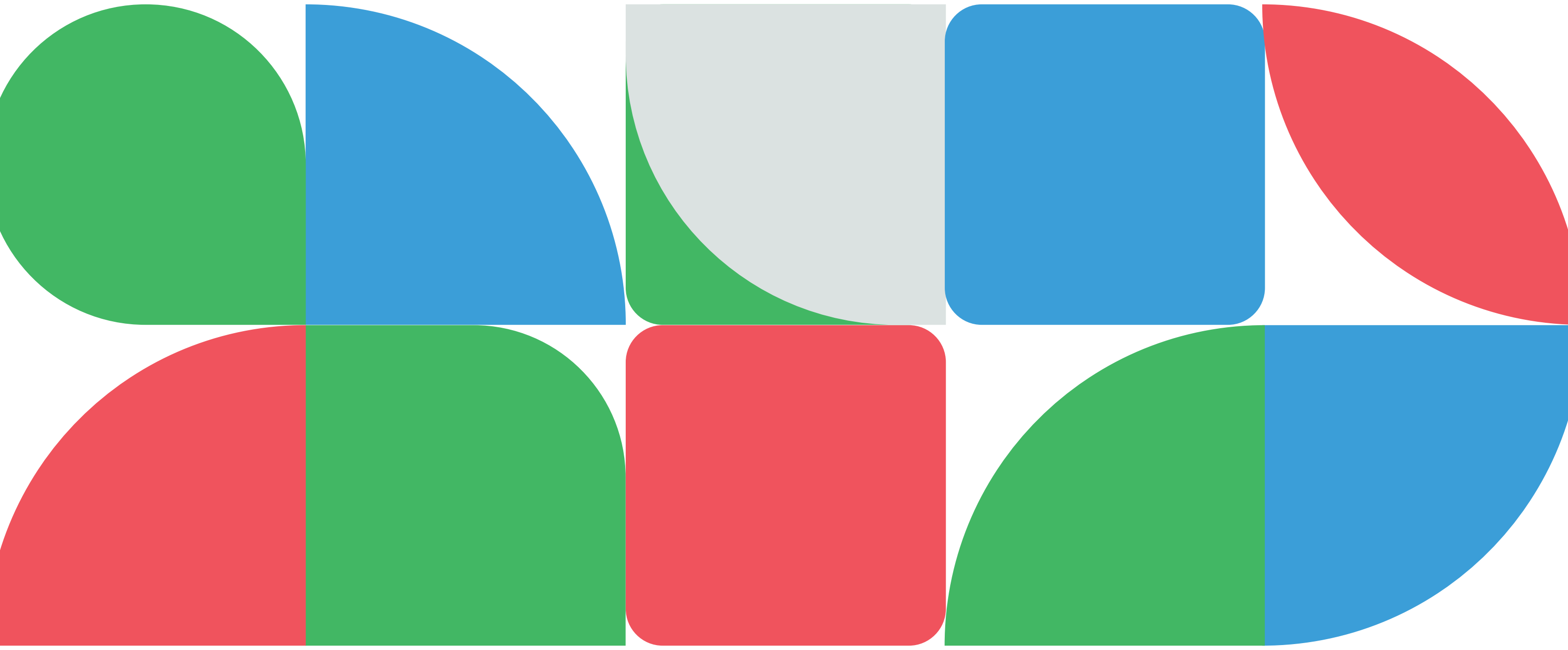
1. Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Pakt — ***imzalanıb, ratifikasiya olunub***.
2. Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın opsional protokolu — ***imzalanıb, ratifikasiya olunub***.
3. İqtisadi, sosial və mədəni hüquqlar haqda Beynəlxalq Pakt — ***imzalanıb, ratifikasiya olunub***.
4. Əlillərin hüquqları haqqında Konvensiya — ***imzalanıb, ratifikasiya olunub***.
5. Uşaq hüquqları haqqında Konvensiya — ***imzalanıb, ratifikasiya olunub***.
6. Bütün fəhlə mühacirlərin və Onların Ailə Üzvlərinin Hüquqlarının Müdafiəsi Haqqında Beynəlxalq Konvensiya — ***imzalanıb, ratifikasiya olunub***.